

- Новосиб. гос. пед. ун-т. – Новосибирск, 2005. – 20 с.
2. Бовть О. Віктимна поведінка як психологічна проблема / О. Бовть // Соціальна психологія. – 2004. – № 4 (6). – С. 14–22.
3. Бовть О. Б. Індивідуальна віктимологічна профілактика: способи реалізації / О. Б. Бовть // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1. – С. 75–82.
4. Бовть О. Б. Проблеми шкільної віктимізації та її запобігання / О. Б. Бовть // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 4. – С. 105–116.
5. Вакуліч Т. М. Психологія віктимної поведінки : навч. посіб. / Т. М. Вакуліч. – К. : Наук. світ, 2009. – 152 с.
6. Вашенко І. Формування моральної поведінки як напрям віктимологічної профілактики / І. Вашенко // Соціальна психологія. – 2007. – Спецвипуск. – С. 155–162.
7. Вольнова Л. М. Зміст і напрями соціально-педагогічної профілактики девіантних проявів у

поведінці важковиховуваних підлітків / Л. М. Вольнова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2012. – № 3-4. – С. 60–70.

8. Дети в кризисных ситуациях: профилактика негативных явлений и социально-психологическая помощь / под общ. ред. И. Д. Зверевой. – К. : Научный свет, 2001. – 63 с.

9. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверевой. – Київ = Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.

10. Основы социальной педагогики : учеб. пособ. / под. ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Пед. общ. России, 2002. – С. 148–153.

11. Шевченко Л. О. Гендерні особливості віктимності підлітків / Л. О. Шевченко, О. І. Селіванова // Право і безпека. – 2015. – № 3 (58). – С. 166–169.

Дата надходження до редакції: 10.03. 2016р.

МОВОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 811.161.2'367

Наталія КОВАЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри методики викладання

і культури української мови

Рівненського державного гуманітарного університету

СКЛАДОВІ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто питання статусу пунктуаційної компетентності, визначено її зміст та структуру. Встановлено рівні реалізації компетентнісного підходу до вивчення пунктуації.

Ключові слова: компетентність, пунктуаційна компетентність, процес формування, динаміка розвитку, рівні пунктуаційної компетентності.

В статье рассмотрен вопрос статуса пунктуационной компетентности, определены ее содержание и структура. Установлены уровни реализации компетентностного подхода к изучению пунктуации.

Ключевые слова: компетентность, пунктуационная компетентность, процесс формирования, динамика развития, уровни пунктуационной компетентности.

In the article the question of status of the punctuation competence, considered its content and structure. Installed levels of the realization of the competence approach of study of punctuation is set.

Key words: competence, competency punctuation, formation, dynamics of development, the level of competence of the punctuation.

Спрямованість системи освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще кілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, що вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у вихованні соціальних, виробничих та економічних завдань. Виконання цих завдань потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності школярів, розвитку їх особистісних якостей, творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства [2, с. 16]. У зв'язку з цим нині відбуваються кардинальні зміни в розвитку освіти. На сторінках періодичної педагогічної преси і навіть у змісті нормативних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, досить часто можна натрапити на тезу про необхідність запровадження компетентнісного підходу. Цей термін в Україні відносно новий, а отже, існують різні підходи до його трактування.

Українські (О. Пометун, О. Овчарук, Н. Бібік, С. Трубачева) та російські (О. Хуторський, А. Савенков, І. Зимня) вчені у своїх роботах розглядають поняття «компетентність» та «компетентнісний підхід».

Під компетентністю вони розуміють інтегровану характеристику якостей особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції [2, с. 93], а під компетентнісним підходом – спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетентностей школяра, яких він набуває впродовж вивчення предмета або предметів в усіх класах середньої школи.

Це потребує відповідної системи змін у змісті освіти: визначення переліку ключових компетентностей; ідентифікації їх з окремими розділами предмета; вибір змісту предмета, який може забезпечити формування всієї системи компетентностей; встановлення рівня та показників сформованості компетентностей на певному етапі й кожного року навчання; розроблення системи контролю та корекції процесу формування компетентностей учня [2, с. 67].

Оскільки **мета нашої розвідки** полягає у визначенні статусу, змісту, компонентів пунктуаційної компетентності та основних шляхів її реалізації на уроках рідної мови і в процесі навчання студентів-філологів, ми ставимо перед собою такі **завдання**: визначити зміст, структуру пунктуаційної компетентності; встановити рівні реалізації компетентнісного підходу у ході вивчення пунктуації.

Зауважимо, що сьогодні існує три підходи, на основі яких можна аналізувати й розбудовувати освітній процес у сучасній школі:

1. *Підхід із погляду змісту навчання*, при якому головним є те, що викладається учням у школі, тобто навчальні програми відображають сукупність знань, які можуть бути реалізовані школярами на уроках і в позаурочний час.

2. *Підхід із погляду процесу навчання*. Основне при цьому – що відбувається під час навчання, як учні вчать, що засвоюють. Аналізові підлягають явища та процеси, які відбуваються в класі, коли учні разом з учителем здійснюють пізнавальну діяльність.

3. *Підхід із погляду результатів*, який спрямовує нас на з'ясування сукупності компетентностей (знань, навичок, умінь тощо), котрими учні комплексно оволоділи після вивчення теми, розділу.

У зв'язку з цим по-іншому подається система методів навчання. В основу їхнього добору та конструювання покладено структуру відповідних компетенцій і функцій.

Отже, в основі лінгвістичної компетентності ми можемо виділити синтаксичну і пунктуаційну, які в українській мові формуються у взаємозв'язку, що знайшло відображення у назві розділів «Синтаксис і пунктуація».

Процес формування пунктуаційної компетентності включає такі етапи:

1) пошук прояву ключових компетентностей у кожній конкретній темі;

2) проектування пунктуаційної компетентності на всіх ступенях навчання;

3) відображення пунктуаційної компетентності в навчальних стандартах, програмах, підручниках та методиках навчання.

Пунктуаційна компетенція є освітньою, предметною, оскільки її формування відбувається на уроках української мови (вивчення пунктуаційного матеріалу, формування навичок правопису, застосування їх на уроках розвитку мовлення, у побудові власних діалогічних та монологічних висловлювань і пунктуаційному їх оформленні на письмі).

Отже, пунктуаційну компетентність ми можемо структурувати таким чином:

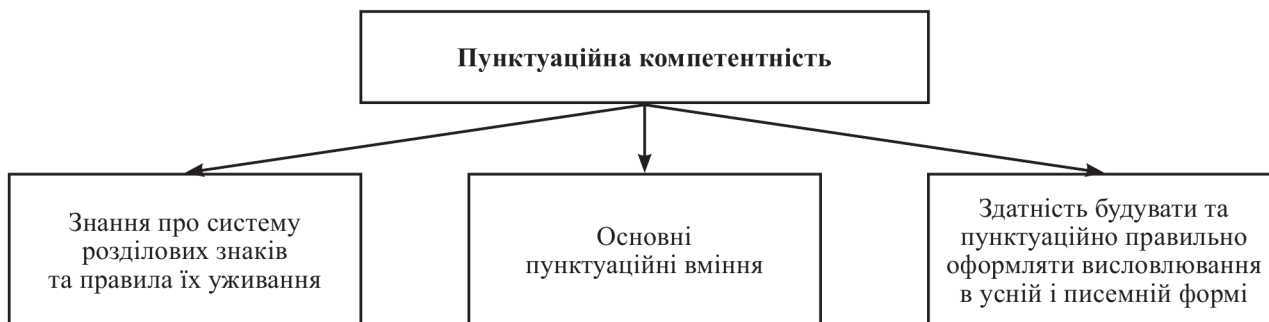

Рис. Структурування пунктуаційної компетентності

Для з'ясування специфіки формування пунктуаційної компетентності на кожному етапі потрібно описати її динаміку.

Формування змісту пунктуаційної компетенції відбувається на *трьох основних рівнях*.

Перший рівень загального теоретичного уявлення, формами фіксації якого є **розроблення змісту теоретичної пунктуаційної компетентності**, визначення її складу, структури, функцій.

Оскільки загальна середня освіта розглядається як основа цілісного розвитку особистості молодшої людини та її соціального ставлення до суспільства, а зміст пунктуаційного матеріалу виступає як педагогічно адаптований соціальний досвід, він повинен

складатися з відповідних йому структурних складників, кожен з яких є певним специфічним досвідом і в кінцевому результаті може бути представлений у вигляді системи компетентностей. Керуючись тим, що соціалізація особистості відбувається в різних сферах діяльності, спілкування та самосвідомості, доцільно стверджувати про такі компоненти змісту пунктуаційного матеріалу, як інформаційно-діяльнісний, комунікативний і рефлексивний, які властиві вивченню пунктуаційного матеріалу. **Інформаційно-діяльнісний** компонент має бути комплексним і вмщувати складники, що визначають різні аспекти формування пунктуаційної компетентності та процеси діяльності, зокрема: **пізнавальний** (вивчення

теоретичного пунктуаційного матеріалу); **ціннісний** (забезпечення сприйняття матеріалу з пунктуації через початкові знання, формування в учнів пунктуаційної компетентності, усвідомлення цілісного значення пунктуації); **технологічний** (забезпечує ознайомлення учнів із методами спостереження над мовним матеріалом, формує вміння порушувати та розв'язувати проблему, сприяє побудові й організації навчання як творчого процесу та формуванню досвіду); **розвивальний** (розвиток пізнавального інтересу учня до пунктуації через ознайомлення його з основами теорії її вивчення, сприяє розвитку активності та самостійності учнів через залучення до практично-дослідної роботи). **Комунікативний** компонент забезпечує формування досвіду спілкування особистості з іншими (інтонування – в усному мовленні; пунктуаційно правильне оформлення тексту – на письмі), а **рефлексивний** – самопізнання, саморозвиток учня.

Другий рівень – це рівень навчального предмета, де відбувається конкретизація складу, структури, функцій змісту теоретичного матеріалу із пунктуації. Він фіксується у стандартах освіти, навчальних планах та методиках викладання.

Теоретичне уявлення про вивчення пунктуації полягає в тому, що воно визначається як цілісність, яка охоплює:

а) частину змісту предмета, що підлягає вивченню, з переліком компетенцій як сукупності знань і способів діяльності, необхідних для вивчення певного матеріалу;

б) засоби вивчення пунктуаційного матеріалу учнями;

в) вимоги до рівня засвоєння лінгвістичного матеріалу з переліком відповідних компетенцій учня, які передбачають його особистісний досвід діяльності відносно предмета.

Для забезпечення поступовості реалізації компетентнісного підходу у вивченні пунктуації важливе значення мають освітні програми, які конкретизують та окреслюють обсяг і глибину пунктуаційної компетентності учнів [4; 5].

Навчальна програма – це освітній нормативний документ, побудований на основі системно-організаційної єдності цілей, цінностей, змісту освіти та вимог до рівня його засвоєння, а також умов організації навчального процесу [3]. Програми містять вказівки стосовно вироблення в учнів основних пунктуаційних умінь і набуття досвіду самостійної навчальної роботи. До навчальних програм уведено також розділ щодо критеріїв оцінювання навчальних досягнень школярів (узагальнено), який все ж таки допоможе вчителю позбутися формалізму в оцінюванні результатів навчання.

Третій рівень – це рівень навчального матеріалу з пунктуації, коли склад, структура й функції вивчення пунктуації фіксуються у формі підручників та інших засобів навчання, здійснюється подальша

конкретизація змісту навчального предмета, зокрема й пунктуації.

Із погляду компетентнісного підходу підручник як навчальний засіб виконує такі основні функції: *інформаційно-пізнавальну* (подання інформації через текст, фотокартку, малюнок, модель, схему, рекомендацію та ін.), *дослідницьку* (самостійне розв'язання проблеми), *практичну* (виконання вправ і завдань, які дають змогу вдосконалювати пунктуаційні навички та стимулюють практичну діяльність), *самоосвітню* (формування навичок самоосвіти, заохочення до подальшого творчого пошуку), які спрямовані передусім на сприяння формуванню та розвитку основних елементів пунктуаційної компетентності.

Таким чином, обґрунтування компонентів пунктуаційної компетентності свідчить про її багаторівневий характер, важливість її формування для розвитку особистості учнів. Основою формування пунктуаційної компетентності можна вважати програмовий матеріал, методичні посібники, інтерактивні методи навчання, засоби навчання, вивчення пунктуації на текстовій основі тощо. Важлива роль у формуванні пунктуаційної компетентності відводиться вчителю, який, готуючись до уроку, повинен проаналізувати, як саме пунктуаційний матеріал можна використати для розвитку в учнів пунктуаційної компетентності. Для цього складається їх орієнтовний перелік, який відтворюється в планах уроку.

Окреслений нами зміст та структурна організація пунктуаційної компетенції дозволить зробити уроки вивчення пунктуаційного матеріалу більш насиченими, результативними, підвищить інтерес до вивчення рідної мови, оскільки учні будуть самі визначати практичну цінність виучуваного матеріалу, бачити взаємозв'язок у вивченні пунктуації та підвищенні рівня культури мовлення.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження шляхів формування пунктуаційного матеріалу, вивчення критеріїв оцінювання рівня пунктуаційної компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5.
2. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с. – (Бібліотека з освітньої політики)
3. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. – М. : Высш. шк., 1990. – 382 с.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dyvoslovo.com.ua/vydannya/kalendar_2013.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : te.zavantag.com.

Дата надходження до редакції: 10.03.2016 р.